

nekropola. Najstarije su u živcu kamenu izdubene grobnice s inhumiranim pokojnicima, koje sadrže tipično liburnski materijal, potom pravilno ozidane grobnice s obiljem kasnohelenističke i nešto aretinske keramike. U paljevinskim su grobovima ostaci pokojnika pohranjeni u urnama domaće proizvodnje. Među grobnim priložima najbrojnije su keramičke vaze s reljefnim ukrasima iz italskih radionica, potom različite staklene posude te više primjeraka nakita, među kojima se ističu srebrne fibule tipa aucusca.

LIT.: Z. Brusić, Tehnike grobne i stambene arhitekture na nekim gradinskim naseljima južne Liburnije, u knjizi: Materijali, tehnike i strukture predantičkog i antičkog graditeljstva na istočnom jadranskom prostoru, Zagreb 1980. — Isti, Helenistička reljefna keramika u Liburniji, Diadora, 1988, 10. — Isti, Reljefna sjevernoitalska terra sigillata iz Liburnije, ibid., 1989, 11. — Isti, Italska terra sigillata u Liburniji, ibid., 1990, 12. Z. Gu.

MRDAKOVICA, rimska staklena posuda iz I. st. Muzej grada Šibenika

MRKAN, nenaseljen otočić ispred Cavtata. Na ostacima kasnoant. zdanja (vjerojatno memorija) izgrađena je predromanička jednotravejna crkva Sv. Mihovila, četverokutna tlocrta. Imala je kupolu, a na I strani malu apsidu; u vanjskome zidu bile su lezene a u unutrašnjosti bila je raščlanjena nišama. Na dijelu ruševina obližnjega benediktinskoga samostana izgrađen je novovjekni biskupski ljetnikovac, danas također u ruševinama. Pisani izvori spominju sve te građevine i sadržaje, a i drugu crkvu iz romaničkoga doba ostaci koje su uz more.

LIT.: E. Dyggve i R. Egger, Forschungen in Salona, III, Wien 1939. — I. Ostojić, Benediktinci u Hrvatskoj, Split 1964. — I. Fisković, O ranokršćanskim spomenicima naronitanskog područja, u knjizi: Dolina rijeke Neretve od prethistorije do ranog srednjeg vijeka, Split 1980. — Isti, Srednjovjekovna preuređenja ranokršćanskih svetišta u dubrovačkom kraju, u knjizi: Arheološka istraživanja u Dubrovniku i dubrovačkome području, Zagreb 1988. R.

MRKONJIĆ, Zvonimir, književnik (Split, 6. VI. 1938). Diplomirao komparativnu književnost i francuski jezik na Filozofskome fakultetu u Zagrebu, te režiju na Akademiji za kazališnu umjetnost. Dramaturg kazališta »Gavella« u Zagrebu (od 1968). Uz pjesme i oglede o književnosti, objavljuje eseje o lik. umjetnostima. U njima, polazeći od strukturalističkih shvaćanja, analizira kretanja i stvaraoce u modernome hrv. slikarstvu i kiparstvu. Bavi se prevodjenjem.

BIBL.: Dvojestveno tlo Jurja Dobrovića, Razlog, 1964, 1; Poučak o odluci — slikarstvo Julija Knijera, Umetnost (Beograd), 1965, 3–4; Prisutnost nadrealizma: od geste do nove figuracije, ŽU, 1967, 3–4; Skulptura Šime Vulasa, ibid., 1968, 7–8; Put k Ljubi Ivančiću, Republika, 1970, 2–3; Skulptura Branka Ružića, ibid., 1973, 11; Tvar kao pamćenje — slikarstvo Ordana Petlevskog, ŽU, 1974, 21; Miše Račić (katalog), Zagreb 1980; Od crteža do scene, u katalogu Zlatka Kauzarića-Atača, Velika Gorica 1982. D. Hé.

MRKOPALJ, gradić u Gorskom kotaru. Na položaju F(ort)ici nad Crikvenom u Mrkopaljskome polju iskopani su (1976) zidovi jednobrodne romaničke crkvice s polukružnom apsidom iz XIII. st. Župna crkva Sv. Filipa, kvalitetna klasicistička građevina iz 1854, bombardirana 1944, srušena do temelja poslije II. svj. r.

LIT.: I. Perčić-Čalogović, Fortifikacijski i sakralni spomenici, u zborniku: Gorski kotar, Delnice 1981.

MRSINJGRAD, ostaci utvrđenoga grada na visini 1097 m nedaleko od Titove Korenice. Posjed krbavskih knezova po kojemu se jedna grana tih knezova zvala Mrsinjski. Turci su ga osvojili 1527.

MRSUNJSKI LUG, arheol. lokalitet II od sela Brodskoga Stupnika blizu Slavonskoga Broda. Zemljano gradište nizinskoga tipa na močvarnom tlu ima oblik nepravilna kruga. Nasipi oko gradišta bili su nekad učvršćeni palisadama; s vanjske i unutrašnje strane nasipa iskopani su jarci. Na središnjoj uzvisini nalazile su se drvene zgrade. Prigodom iskapanja (1949) nađeni su ulomci slav. gradišne keramike, naušnice, ostruge, strelice, željezno oruđe, po čemu se gradište može datirati u razdoblje X–XIII. st. LIT.: Z. Vinski i K. Vinski-Gasparini, Gradište u Mrsunjskom lugu, Zagreb 1950. R.

MRTVA PRIRODA, u lik. umjetnostima prikaz neživih ili nepokretnih predmeta (voće, povrće, cvijeće, uporabni predmeti, posude, lovački plijen), aranžiranih u kompoziciju. Naziv m. p. (u obliku *stillleven*) pojavljuje se poč. XVIII. st. kod Nizozemca A. Houbrakena; kao samostalna slikarska vrsta osobito je razvijena u doba baroka. U XIX. st. u tematici mrtve prirode bitno lik. zadatke rješavao je P. Cézanne. M. p. se osim u slikarstvu, crtežu i grafici pojavljuje i u kiparstvu te u drugim oblicima suvremenoga umj. izražavanja (ambijenti, nova umjetnička praksa, instalacije, fotografija, video).

M. TARTAGLIA, Mrtva priroda s kipom. Zagreb, Moderna galerija

M. p. se kao samostalan motiv u djelima hrv. umjetnika pojavljuje sred. XVIII. st. na dekorativnim drvenim pločama s prikazima cvijeća i voća u slikarstvu pavlina te na freskama (*I. Ranger*). M. p. se u doba bidermajera nalazi najčešće na predmetima primijenjenih umjetnosti: poklopcima kutijica, čestitkama i dr. Pojava mrtvih priroda u djelu *I. Kršnjavoga* (nastale i izlagane 1872. u Beču) prvi su primjeri toga žanra u novijemu hrv. slikarstvu. Kršnjavi ih je slikao s voćem ili cvijećem, a jedno je od njegovih najboljih djela m. p. s rakovima (Umjetnička galerija BiH u Sarajevu). *N. Mašić* slika u duhu akademskoga realizma (*»Mrtva priroda s fazanom«*, 1879; *»Đurđice«*, 1886), no njegovu pravu osjetljivost otkrivaju plenerističke studije bundeva, zelja, lubenica, zemljanoga posuda (*»Ljetna idila«*, 1883; *»U staji«*, 1877). Mrtve prirode *C. Medovića* kreću se između akademizma i plenerizma. Prve nastaju u Italiji s tradicionalnim ateljskim aranžmanom, potom na prijelazu stoljeća slika u pelješkoj osami svježije mrtve prirode s novim sadržajima (*»Rak i oštrige«*, oko 1901; *»Patka i jarebice«*, oko 1901). Slikao je smokve i ostale plodove mediteranskoga podneblja, sve do motiva pilećega batka (1914–18, Umjetnička galerija BiH u Sarajevu). Jedna mrtva priroda s ribama nalazi se u opusu *M. Cl. Crnčića* (1923–26, Moderna galerija u Zagrebu). S novim naraštajem slikara koji se školuju u Münchenu, Beču, Pragu, Budimpešti a potom se okreću Parizu, m. p. postaje nezaobilazan motiv. Umjesto ranije slikovitosti, u prvome se planu nalaze autonomni lik. problemi, te tako m. p. postaje motiv na kojemu se može pratiti povijest umjetnosti XX. st. »Mrtva priroda sa zemljanim vrčom« *V. Beca* prvo je remek-djelo među ranim radovima te generacije (1909, Moderna galerija u Zagrebu). Jednostavnost motiva, zdravi opažaj, čvrstina zahvata i koherentna realizacija čine tu sliku trajno suvremenom. Nešto prije (oko 1906) naslikao je svoje ruže *J. Račić*, ali pravu mjeru njegova talenta pokazuje m. p. na *»Majci i djetetu«*, sažeta u paleti i predmetima (1908, Moderna galerija u Zagrebu). Dvije mrtve prirode *M. Kraljevića*, jedna slikana poslije Akademije u Münchenu (1911) a druga iz Pariza (1912, Umjetnička galerija u Dubrovniku) izvanredan su primjer otklona od Münchenske tradicije u izdanak cezannizma, shvaćena kao učvršćivanje oblika vrijednostima boje ili tona. »Fetiš« *M. Tartaglia* (slikan u Rimu 1917, izgubljen) pokazuje mrtvu prirodu u najvećoj mogućoj problemskoj aktualnosti vremena, obilježena traganjem za novim rječnikom lik. izražavanja.

Nakon I. svj. r. Europu preplavljuje poetika stereometrijskih volumena kao pojednostavnjeno postkubističko naslijeđe zasnovano na Cézanneovim načelima. Naraštaj školovan u štovanju discipline oblika razvija tijekom trećega desetljeća stil naglašenih tektoničkih oblika u širokoj skali između kubističko-neoplasticističke i ekspresionističko-simboličke doživljajnosti. M. p. se nametnula kao motiv, pružajući mogućnost logičkoga obrata da se stilu nađe koherentan, realistički predmetni sadržaj. Tartaglia pretače u vlastite sinteze muzejsku klasiku i postkubističke zahtjeve (*»Mrtva priroda s kipom«*, 1921), dovodeći malo-pomalo u ravnotežu stil i promatranje stvarnosti (nekoliko mrtvih priroda iz 1926). Takvom su izrazu skloni *V. Filakovac*, *J. Miše*, *S. Šumereker*. Kubistička se metodologija očitovala u djelima *S. Šumanovića*, koja idu ukorak s važnim događanjima u Parizu. To Šumanovićevo razdoblje obilježavaju mrtve prirode; na početku analitička *»Mrtva priroda sa satom«* (1921, Muzej suvremene umjetnosti u Beogradu), a na kraju neoklasicistički sintetična *»Mrtva priroda s flašama«* (1926). Odjeci kubizma su vidljivi i u mrtvim prirodama *S. Kovačić-Tajčević*, a osobito na *»Gitari«*, akvarelu *V. Gecana* (između 1923–30, Galerija suvremene umjetnosti u Zagrebu). Videnje predmeta u duhu magičnoga realizma pokazuju mrtve prirode *K. Mijića* i *V. Varlaja*. Ranije mrtve prirode *I. Režeka* pripadaju istoj struji, prožetoj simbolističkim ozračjem, a nešto od njezine tvrdoće zadržalo se i poslije u njegovu izrazu (*»Mrtva priroda s rogožarom«*, 1935; *»Vrganji«*, 1946). U trećemu desetljeću pojavljuju se mrtve prirode na figuralnim kompozicijama *M. Uzelca* i *S. Šumanovića*. Krajem 20-ih godina (slabljenjem skulpturalne tendencije) ostvaruju se mogućnosti za procvat individualnih poetika u punome slikarskome bogatstvu. Promjena i zaokret najvidljiviji su kod glavnih predstavnika konstruktivističkoga pristupa, a slično je i Tartagliino stajalište (*»Maneken«*, 1929); osebnom se izvornošću ističe transparentna *»Mrtva priroda s jagodama«* *L. Juneka* (1929, Moderna galerija u Zagrebu). Mrtve prirode sa školjkama, ribama i voćem *J. Plančića* bile su zapažene i u međunarodnoj konkurenciji École de Paris (1929/30). Korjenita promjena vlastita stila suglasna je s mijenom općega ukusa vremena u djelu *Lj. Babića*; poslije simbolističko-ekspre-

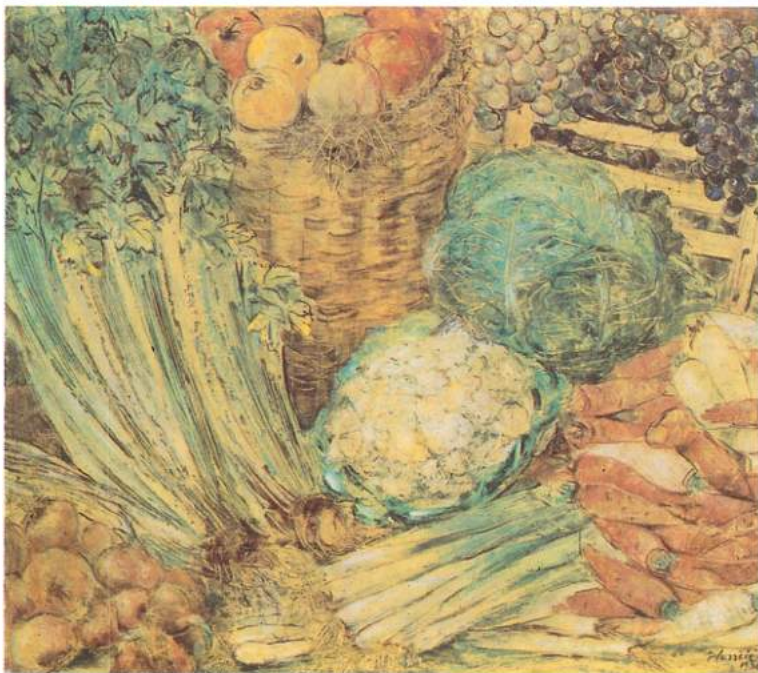
I. REŽEK, *Mrtva priroda s rogožarom*. Zagreb, Moderna galerija

sionističke patetike on se približava prirodi i drugačijemu slikarskome idealu. Poslije *»Cvjetače«* (1928) m. p. će često biti instrument Babićeva misaonog poniranja i preludiranja. Tako i *E. Vidović* u *»Mrtvoj prirodi sa starim satom«* (1927, Galerija umjetnina u Splitu) ostvaruje djelo bogate pikturalnosti i otkriva svoj novi motiv. Babića su proslavila cvijeća, dok je Vidović slikao sve što mu je ulazilo u vidokrug: lutke i igračke, predmete na komodi, ugora i prepelicu. Toj je dvojici slikara m. p. trajno nadahnuće u manje ili više određenim individualnim poetikama. U kolorističkome realizmu nakon 1930. nastalo je mnogo mrtvih priroda, među njima i niz antologijskih. Gecan i Uzelac prihvaćaju je od 1927. kao samostalan motiv, a slikaju ih *M. Trepše*, *S. Aralica*, *A. Motika*, *V. Parać*. Četvrto desetljeće ispunjavaju mrtve prirode Beca i Miše, te čvrsti realizam domišljatih mizanscena *B. Bulića* (*»Mrtva priroda«*, 1938; *»Popondalije«*, 1939 — obje u Modernoj galeriji u Zagrebu). Mrtve prirode L. Juneka pune su slikarske erudicije, divljač je omiljeni motiv V. Filakovca, a lirske intonirano cvijeće *O. Mujadžića*. *A. Mezdjić* slika mrtve prirode najčešće u

K. MIJIĆ, *Mrtva priroda*

J. PLANČIĆ, *Mrtva priroda*. Bol, Galerija umjetnina »Branko Dešković«

akvarelu, tehnici kojom ih je realizirao i K. Afan de Rivera. One su zaštitni znak intimizma S. Šohaja. Krajem desetljeća nastupaju slikari koji su u poslijeratnome razdoblju razvili našu umjetnost i izvornim prinosom uključili je u svjetske tokove. Osobitu pozornost mrtvoj prirodi posvećuje O. Gliha, čija je »Špiritijera« (1939, Moderna galerija u Zagrebu) svojim jedinstvom osjećajnosti i razuma te osjećanjem za fakturu paradigmatičko djelo toga razdoblja. I ostale Glihine mrtve prirode, pune doživljaja i poezije, ostvarene su u punome slikarskome bogatstvu. U koncepcijskoj širini kolorizma četvrtoga desetljeća javlja se m. p. u uobličenim individualnim izrazima Z. Šulentića, I. Domca, M. Makanca, I. Joba, I. Šeremeta, B. Kovačevića, J. Crnoborija, V. Svečnjaka, O. Postružnika i E. Kovačevića. Znatnu pozornost mrtvoj prirodi posvećuju N. Đorđević (»Cvijeće«, 1944), C. Dujšin-Ribar i M. Ehrlich. Otvorenom paletom slikaju u ratnome razdoblju mrtve prirode M. Veža i A. Kaštelančić (»Lubenice«, 1942). Raznolikijim postaje raspon predmeta; to pokazuju »Cipeliši« (1930) Đ. Tiljka, oderane životinje Becića, Bulića, plinska maska V. Šeferova (1939), Vežine reprodukcije, Glihine orasi, Becićevi vrganji. Ta opsjednutost svakodnevnim odjekuje u mrtvim prirodamo I. Dulčića (1949), a nastavlja se u realizmu mrtvih priroda šestoga desetljeća. Dok su E. Murtić i Z. Prica jedva dotakli mrtvu prirodu (1951), N. Reiseru je to najčešći

J. VANIŠTA, *Bijeli luk*

motiv, pun lirske svježine i neposrednosti. I. Lovrenčić (od 1956) i H. Šercar (oko 1960) izražavaju se u crtežu; nekoliko su mrtvih priroda naslikali B. Dogan, M. Kumbatović, M. Kraljević i V. Sokolić, dok je J. Žuži m. p. glavni motiv. Novi psihološki naboj poprima m. p. u djelu J. Vaništa, koji dovodi predmetnost do samoga ruba apstrakcije; njegova »Laterna magica« (1955, Moderna galerija u Rijeci) slojevit je i već sasvim uvjetna m. p. U sličnome duhu slika mrtvu prirodu Lj. Ivančić, ali s drugačijim izborom i izričajem (1954–64). U tome razdoblju O. Gliha otvorenim bojom slika ciklus smokava, grane kestena i primorski drač, što najavljuje otkriće gromača kao izvorne vizije pejzaža. Oko sred. šestoga desetljeća, kada se malo-pomalo uspostavlja naslijeđe naše umjetnosti, m. p. je ponovno popularna. Slikanje toga motiva više nije dijalog umjetnika s predmetnom stvarnošću, već pretežno s površinom slike; na mrtvim prirodamo razrađuje se autonomna plastična problematika koja komunikaciju omogućuje asocijativnom širinom shvaćanja. Takve su, više ili manje čitljive, mrtve prirode M. Tartaglie, A. Masle i A. Šojata. Važna postaje uloga detalja, odn. zona mrtve prirode na figurativnim kompozicijama Lj. Ivančića i M. Stančića. Prije svojih apstraktnih istraživanja nekoliko mrtvih priroda naslikali su O. Petlevski i F. Kulmer (1954–56), a u svijetu znakova i simbola na području mrtve prirode odvija se promjena stila O. Postružnika i A. Motike (1953). Naivno slikarstvo također poznaje mrtvu prirodu i to gotovo arhetipsku u smislu tog motiva u općoj povijesti umjetnosti. Slikaju ih I. Generalić, I. Večenaj, E. Buktenica, M. Skurjeni, I. Lacković Croata, M. Kovačić, F. Vujčec. — Sedamdesetih godina, poslije svojega nefigurativnoga iskustva, vraća se J. Vaništa figuraciji i mrtvoj prirodi, obrađujući jednostavne motive u najboljoj tradiciji hrv. slikarstva (»Bijeli luk«, 1978; »Povrtnice«, 1980). Figurativnome se jeziku vratio Đ.

J. MIŠE, *Mrtva priroda sa šunkom*. Zagreb, priv. vlasništvo

Seder, koji slika kompozicijske sklopove u žanru mrtve prirode. M. p. je česta tema u slikarstvu M. Dolenčić-Malešević i D. Cvek-Jordan, a pojavljuje se i u metafizičkim prizorima V. Jordana. U novoj teoriji umjetnosti, kao i u medijskim istraživanjima, izmijenjeni su tradicionalni lik. pojmovi i sadržaji, pa se neke suvremene pojave samo uvjetno mogu dovesti u vezu s mrtvom prirodom. Modelirani objekti Z. Vrkljana bliski su doživljaju mrtve prirode (1980), kao i reifikacija tezge na tržnici V. Poprčan (1982). D. Martinis nazvao je jedan svoj videotape »Mrtva priroda« (1974), dok je u fotografiji osobito sadržajne i nekonvencionalne mrtve prirode snimio J. Klarica. Reprodukcijska koju u sastavu mrtve prirode slikaju umjetnici od Bulića do Veže, opredmećuje se interpolacijom u instalacijama Slobodana-Brace Dimitrijevića kao konceptualna preobrazba moguće mrtve prirode (1979). U aktualnoj revitalizaciji realističkih poetika i postupaka (u rasponu od hiperrealizma do »nove slike«) ponovo se otkriva m. p. O tome svjedoče V. Jakelić (»Mrtva priroda u izlogu«, 1985) i N. Ivančić (»Mrtva priroda s fazanom« 1985). Zanimljive projekcije predmeta u prostoru ostvaruju na slikama i crtežima Z. Fio, a u keramici B. Uzur (»Postavljeni stol«, 1983–85).

LIT.: Z. Tonković, *Mrtva priroda u novijem hrvatskom slikarstvu* (katalog), Osijek 1979. Z. Ton.

MUAČEVIĆ-REIZER, Anica, slikarica (Zagreb, 4. IX. 1904 – 10. VII. 1983). Nakon kraćega boravka u Parizu učila na školi S. Arallice. Slika